

EDITORIAL

Ginahingalitan ni Duterte ang Covid-19 agud igapanaog ang pasista nga diktadurya

Ginahingalitan sang rehimeng Duterte ang krisis sang pandemya nga Covid-19 agud labi nga palaparon ang iya kagamhanan nga diktador kag hugton ang uyat sini sa poder. Pagkatapos mapaslawan nga punggan ang paglapta sang bayrus gamit ang militarista nga *lockdown*, nagpamahug ini subong nga magagamit sang layi militar kag ipakat ang mga suldado agud ipaidalum ang pungsod sa “*total lockdown*” sa ngalan sang “pagpatuman sang katawhay”. Nagaserbi ini sa nagapadayon nga katuyuan sang rehimen nga tukuron ang isa ka pasista nga diktadurya.

Masobra isa ka bulan na ang nagtaliwan sang una nga ginpabaton sa pumuluyo nga Pilipino ang kwarantina kag *lockdown* bilang tikang agud pahinayon ang paglapta sang bayrus kabaylo ang ginalauman nga maabtik nga mga tikang sa ikaayong lawas kag sosyo-ekonomiko. Ugaling ang mga ini wala ginpatuman sang matalunsay, bastante kag madasig. Isa ka bulan halin nga ginpanaog ang *lockdown* sa Luzon kag madamo nga bahin sang Visayas kag Mindanao, padayon ang

paglapta sang Covid-19 sa pungsod kag paglaton sa nagadamo nga ta-wo. Minilyon nga pamilya ang ginagutom, indi mapahamtang kag nagakabalaka sa indi areglado nga pagpadalagan kag pabag-o-bag-o kag padasu-daso nga plano ni Duterte kag iya wala sang ihibalo nga mga heneral.

Napaslawan ang rehimen nga ipatuman ang kinahanglanon nga mga tikang para armasang pangpubliko nga sistema sang ikaayong lawas nga batuan ang paglap-

ta sang bayrus kag hatagan sang ayuda nga sosyo-ekonomiko ang minilyon nga pamilya nga nagaantus sa *lockdown*. Pataratas kag burara ang plano sang mga ahensya sang gubyrno sa pag-atubang sa krisis.

Wala pa ini sang tikang para sa sistematiko nga *mass screening* kag *testing* sa populasyon, nga pinakaimportante nga sangkap sa pagbato sa pandemya. Nagasalig ini sa inisyatiba sang mga pribado nga ospital, organisasyon kag lokal nga gubyrno. Wala ini nagsaylo sang bastante nga pondo agud tukuron ang bag-o nga mga pasilidad, magkuha sang mga duktor kag nars, maghanas sang mga mamumugon medikal kag magtukod sang mga pabrika agud magprodyus sang mga kagamitan pangkaluwasan kag para sa *mass screening* kag *testing*. Mga pulis kag militar ang ginhatagan

sang prayoridad sa “hazard pay” sa baylo ang mga nars kag duktor.

Pagkatapos nga magpahambog nga may ara siya nga kwarta, ginahambal subong ni Duterte nga wala sang kwarta ang guberno bilang palusot sa burokratiko, magamo kag ginakinutan nga pondo pang-ayuda sa pumuluyo. Kulang ang ginapanagtag nga pondo. Labing nagaantus sa *lockdown* ang mga mamumugon kag mala-proletaryo. Nangin desperado man ang pumuluyo nga ang mga pamilya may igu-igo lang nga kita bangud naubusan na sila sang tinipon. Bangud naubos na ang mga bulig halin sa mga pribado nga organisasyon, madamo ang ginatulod nga supakon ang mga pag-istrikto sa tuyo nga magkita bisan paano.

Ang sabat sang rehimen sa Covid-19 ginapangunahan sang mga upisyal militar, sa baylo nga eksperito sa ikaayong lawas, gani militarista ang pag-atubang sa krisis. Mada-sig nga nagadamo ang nakadeploy nga mga pwera militar sa National Capital Region. Ginagamit sang mga suldado kag pulis ang kagamhanan nga layi militar agud “ipanaog ang

katawhay”. Pila ka pulo ka libo na ang gin-aresto kag ginahunong sa paglapas sa kwarantina.

Bisan sa tunga sang krisis sa ikaayong lawas, nagdeploy ang rehimen sang linibo nga mga suldado sa kaumhan para paigtingon ang kontra-insurhensya kag mag-usik sang ginatus-gatos ka milyon nga pisos sa magasto nga mga operasyon kombat, pagpamomba, saywar kag paggamit sang mga *drone*. Nagalibot sa kaumhan ang iya mga suldado nga wala sang paghalong sa ikaayong lawas, kag ginabutang sa peligro ang subong wala pa malatanan nga mga baryo. Pareho sa syudad, nagatsekpoynt sila sa mga pungsodnon kag pangprubinsya nga mga karsada.

Tuman gid nga kinahanglanon ang mga reporma sa ekonomya pero ginpili gihapon sang guberno nga ipabilin ang mga polisiya nga neoliberal nga kabangdanan kon ngaa kulang ang pondo sa ikaayong lawas kag mga serbisyo sosyal. Nagapabungol-bungol ini sa singgit para suspendihon ang pagbayad sa utang, kag sa baylo nagaplano liwat

nga manghulam, labi nga ilumos ang pungsod sa utang kag sa ulihi manukot sang dugang pa nga buhis.

Agud pabaskugon ang iya pagginahum nga awtoritaryan kag hatagan-rason ang plano nga magpanaog sang dugang nga mapintas nga mga tikang, ginabasol sang rehimeng Duterte ang pumuluyo sa paglapta sang balatian, ginapuntirya ang pila nga “pasaway” agud pakamalauton ang tanan maluwas ang kaugalingon sini nga mga pag-sayup, kapaslawan kag kahinaan. Hayagan na ang pagbinutig ni Duterte, sa pagsiling nga madugay na kuno nga nakita niya ang magakalatabo gani temprano niya nga ginpanaog ang *lockdown* agud pungan ang paglapta sang balatian.

Pero nahibal-an gid sang tanan nga nagbalibad ang guberno ni Duterte sa ginahingyo sang banwa sadtong Enero kag Pebrero pa nga isara ang pungsod sa China kon sa diin naghaling ang bayrus. Ulihi na katama sang ginpanaog ang *lockdown* sa Luzon nga wala sang katuwang nga mga tikang para tumuron kag ihunong ang bayrus, kag malala pa, wala sang bastante nga suporta pangkatilingban agud ayudahan ang malapad nga masa sa panahon sang krisis.

Ginakugmat ni Duterte ang banwa para papatihon sila nga malutos ang bayrus sa iya “magsunod lang kamo” nga doktrina nga diktador. Ginahingalitan niya ang kahadlok sa bayrus agud paludhon ang mga tawo sa iya awtoridad, kag piangon sila sa mandu nga “magkulong sa balay”. Kon madula ang kahadlok sa bayrus bangud sa desperasyon nga mangita trabaho, magapamahug kag pagagamiton liwat ni Duterte ang kahadlok sang mga tawo sa iya duguon nga rekord.

Bangud wala sang malaparan nga *screening*, *testing* kag *contact tracing*, bisan pa may *lockdown* kag mga tsekpoynt si Duterte, padayon nga nagalapta ang indi matuytoy nga bayrus kag subong nagahana nga magalapnag sa gutok nga mga komunidad sa kasyudaran. Hilway pa sa subong ang kaumhan, labi na

Tuig LI No. 8 | Abril 21, 2020

Ang *Ang Bayan* ginabantala sa lenggwahe nga Pilipino, Bisaya, Iloko, Hiligaynon, Waray kag Ingles. Nagabaton ang *Ang Bayan* sang mga kontribusyon sa porma sang mga artikulo kag balita. Ginabuyok man ang mga bumalasa nga magpaabot sang mga saway kag rekomendasyon sa ikauswag sang aton pahayagan.

[instagram.com/prwcnewsroom](https://www.instagram.com/prwcnewsroom)

@prwc_info

cppinformationbureau@gmail.com

Kaundan

Editorial: Ginahingalitan ni Duterte ang Covid-19 agud igapanaog ang pasista nga diktadurya	1
PKP, ginpalawig ang untat-lupok	4
Pagpamomba sa tunga sg pandemya	5
Aktibo nga depensa sa Negros, Masbate	6
3 mangunguma, gin-aresto sa Masbate	6
Pagbayad sg utang, ginauna	6
Krisis sg mala-proletaryo	7
Kabutigan sg 8th ID	8
Protesta sg mamumugon	8
Gagmay nga pondo	9
Paghalong batuk sa Covid-19	10
Pag-empleyo sa mga nars	10
Pagpangdakop, pagpamomba	11
Lider-mangunguma, gin-aresto	11
Mga boluntir, residente, gin-aresto	11
Kinagamo dulot sg ekspansyon	12
Petisyon para sa mga bilango	12

Ang *Ang Bayan* ginabantala duha ka beses kada bulan sang Komite Sentral sang Partido Komunista ng Pilipinas

sa mga maligwin nga komunidad, pero mahimo man sila nga madamuan nga malatan kon indi pa giha-pon matuytoy sang gubyrno ang bayrus. Pero epektibo lang nga mapunggan ang paglapta sini paagi sa *mass screening* kag *testing*, hugot nga contact tracing o pagtuytoy sa mga tawo nga nagkontak sa natalnan kag maid-id nga paghamulag kag pagtuhay sa ila. Sa sini lang mautod ang kadena sang paglaton sang balatian.

Ginapamatud-an sang inagihan sang South Korea, Vietnam, Venezuela, Cuba, Canada, Iceland kag iban nga pungsod nga makontrol o mapahinay ang paglapta sang bayrus paagi sang pagtuytoy kag pagtuhay, bisan wala ang grabe nga pag-istriktong sa pagbyahe o pagtrabaho, kag labi pa, bisan wala ang labing mapiguson nga paggamit sang militar kag pulis para obligahon nga magsunod ang mga tawo sa mga tikang sa ikaayong lawas.

Masobra 6,200 ang natalnan sang Covid-19 sa Pilipinas, gani relatibo nga malala na ang ginlabot sa paglapta sini sa pungsod. Gani kinahanglanon gid subong nga tigayunon ang malaparan nga *screening* kag *testing* kag *contact tracing*. Kinahanglan sini ang pagpahulag, paghanas kag paghatag sang kagamitan sa pulo-pulo ka libo nga mamumugon medikal agud lighuton ang mga komunidad, pabrika, eskwelahan kag iban pa. Dapat pahulagon kag pamatian ang siyentipiko nga komunidad agud tigayunon sa paagi nga sistematiko kag madasig ang kampanya nga ini. Dapat tukuron ang makinarya nga ini sa bulig sang mga lokal nga gubyrno, mga organisasyon sibiko kag relihiyoso kag mga organisasyong masa. Dapat may bukas nga konsultasyon kag ang tanan dapat buyukon nga lubos-ikasarang nga himuon ang tanan agud mapundo ang paglapta sang bayrus.

Delayawon nga ginsupak sang pila ka upisyal ang mandu sang mga heneral ni Duterte sa pagtigayon sang malaparan nga *testing*, *contact tracing*, pagligwa sang kwarantana

kag pagpanagtag sang ayuda. Pero mangin wala sang pulos ang mga ini kon lapta-lapta ang ila pagtinguha. Dapat may inisyatiba sa idalum, samtang may pondo, pagduso kag koordinasyon halin sa ibabaw.

Sa malip-ot nga pulong, agud lutusan ang Covid-19, dapat palambuson, indi piangon, ang demokrasya. Indi mapapas ang Covid-19 sang ano man nga tiraniya ni Duterte. Baliskad diri, kon wala sang malaparan nga *testing* kag *contact tracing* agud matuytoy kag ihamulag ang mga nagadala sang bayrus, ang pagpahugot sa *lockdown* kag kwarantana mga bulag nga tikang nga sa ulihi lunsay mga pasista nga mekanismo agud tapnaon ang demokrasya.

Sa atubang sang nagapadayon nga kapaslawan sang rehimeng Duterte nga kontrolon ang paglapta sang Covid-19, katungdanan sang pumuluyo nga Pilipino nga mas aktibo nga ipamilit sa gubyrno nga tigayunon ang *mass testing* kag *contact tracing* kag pamatukan ang wala sang natalana nga panahon sang *lockdown* sang militar kag mga tsekpoint nga nagatuga sang indi mabatas nga makatawo nga krisis.

Kadungan sini, dapat nila nga iduso ang gilayon kag bastante nga suporta pangkatilingban sa porma sang pagpanagtag sang pondo. Mahimo nila nga iduso ang gubyrno nga magtalana sang bastante nga pondo para hatagan ang kada pamilya sang katumbas sang natalana nga minimum nga inadlaw nga sweldo. Ginapangayo sang pumuluyo nga Pilipino nga manabat si Duterte kag iya mga pabaya nga heneral sa kapaslawan sa pag-atubang sa Covid-19. Kon indi pagasabton ang mga ginahingyo sang banwa, labi nga magatungan ang ila singgit para sa pagresayn ni Duterte o para sa iya pagpatalisik paagi sa direkta nga demokratisiko nga aksyon sang pumuluyo.

Sa tunga sang *lockdown*, mga kabudlayan ekonomiko kag kulang nga suporta sang gubyrno, dapat padayunon sang mga organisasyong masa ang pagbuligay sa ila mga komunidad, pabaskugon ang paghiliusa sang mga tawo agud ululupod

nga pangibabawan ang krisis sa pangabuhian kag ikaayong lawas. Mahimo nila nga padayunon ang ululupod nga pagpreparar sang pagkaon, kolektibo nga pagbakal sang suplay, kooperatiba nga tindahan, paghimo sang mga *face mask* para sa komunidad, kag pagtipon sang resorsa paagi sa donasyon kag iban pa nga pamaagi. Dapat tumuron nila kag hatagan sang suporta ang mga nagakinahanglan sang dugang nga bulig pareho sang mga may edad kag may balatian, mga nagabusong, mga *single parent* kag iban pa.

Dapat itulod sang mga unyon sang mga mamumugon nga bayaran sila sang katumbas nga gasto nila sa bulan sa panahon sang *lockdown*. Dapat itulod sang mga mamumugon sa mga pabrika, restawran, mga tindahan, botika kag iban pa nga empresa ang kaluwasan sa ila ginatrabuhan agud proteksyunan sila batuk sa Covid-19. Dapat iduso sang mga kontraktwal ang padayon nila nga pagtrabaho kag seguridad sa empleyo.

Dapat iduso sang mga nagatinda sa mga merkado, lakip ang mga tag-iya sang magagmay nga tindahan, ang mas manubo nga renta sa ila mga pwesto. Dapat iduso sang mga mangunguma ang subsidyo sang estado para baklon ang palay kag iban pa nga produkto sa uma agud salbaron sila sa pagkaputo kag agud indi magtaas ang mga presyo. Dapat ipamilit ang mas daku nga pondo para sa mga lokal nga gubyrno agud makasabat sa mga ginapangayo kag kinahanglanon sang ila mga sakup.

Ginatawgan sang Partido ang tanan nga komite sini sa mga syudad nga padayon nga magpabaskog kag magkonsolida, kag ubayan kag pamunuan ang banwa kag ang ila mga organisasyong masa sa pag-atubang sa krisis.

Sa kaumhan, ginatawgan sang Partido ang Bagong Hukbong Bayan nga hatagan prayoridad ang pag-responder sa kinahanglanon sa ikaayong lawas kag pang-ekonomya sang banwa. Ang pagpalawig sang

"Ginahingalitan...", *sundan sa pahina 4*

"Ginahingalitan..." halin sa pahina 3

untat-lupok bilang sabbat sa panawagan sang United Nations para sa pangkalibutanon nga untat-lupok nagahatag sa tanan nga yunit sang BHB sang oportunidad nga palaparon ang nalab-ot sang ila kampanya sa pangpubliko nga ikaayong lawas agud buligan ang masang mangu-nguma nga puggan ang paglapta sang Covid-19 kag preparahan ang posible nga mga paglaton sa mga tawo sa ila mga baryo. Dapat padaynon ang paghatag sang impormasyon, kadungan sang paghanas sa komunidad sa *screening*, pagprepa-

rar sang mga kinahanglanon nga pasilidad kag kagamitan para sa pagtuhay kag pagtatap sa may balatian, kag transportasyon para magdul-ong sa mga ospital sa syudad. Dugang pa, dapat nila nga buligan ang masa nga isulong ang mga paghimakas antipyudal kag para pataason ang produksyon sa atubang sang nagahana nga pagtibusok sang ekonomya.

Kadungan sini, dapat magpabilin nga mataas ang alerto sang BHB sa atubang sang ginapagting nga mga operasyon sang AFP. Samtang nagapabilin ang istrikto nga pagtago agud indi matumod sang kaaway,

dapat handa sila nga makig-away sa mga pasista nga pwersa nga deteminado nga puggan ang hangaway sang banwa nga maghatag sang suporta kag serbisyo sa banwa.

Dapat tinguhaon sang pumuluyo nga Pilipino nga waskon ang pagpunpon sa ila dulot sang ginpanaog nga *lockdown* sang rehimeng Duterte. Dapat pangitaon nila ang mga pamaagi agud ipaabot ang ila tingog kag ululupod nga paghulag. Dapat nila nga pangibabawan ang kahadlok sa bayrus, kag waskon man ang teror sang pagginahum sang layi militar ni Duterte. AB

Sa pihak sang malaparan nga operasyon nga kontra-insurhensya

PKP, ginpalawig ang untat-lupok

Ginmandu sang Komite Sentral sang Partido Komunista sang Pilipinas (PKP) sang Abril 15 sa tanan nga kumand kag yunit sang Bagong Hukbong Bayan (BHB) kag sang milisyang bayan ang pagpalawig sang unilateral nga deklarasyon sini sang untat-lupok tubtob Abril 30. Ini para masiguro ang "madasig kag wala sang sablag nga pag-abot sa tanan nga pumuluyo nga nagakinahanglan sang gilayon nga bulig, suporta kag tikang medikal, ikaayong lawas kag pangabuhian sa atubang sang malala nga emerhensya pangpubliko bunga sang subong nga pangkalibutanon nga pandemya nga Covid-19."

Gin-anunsyo ang pagpalawig sa pihak sang mga kabudlayan kag peligro nga dulot sang padayon nga okupasyon kag operasyon sang mga tropa sang Armed Forces of the Philippines kag Philippine National Police sa kaumhan.

Kaangut sini, nagsulat ang National Democratic Front of the Philippines sa United Nations sadtong Abril 14 para ipaabot ang mga paglapas sang rehimeng Duterte sa untat-lupok nga gindeklarar sini sang Marso 16, kag nag-epekto halin Marso 19 tubtob Abril 15.

Base sa inisyal nga mga pahayag nga natipon sang *Ang Bayan* halin Marso 16 tubtob Abril 14, naghimo ang militar kag pulisya sang mga operasyon kontra-insurhensya sa 104 banwa kag syudad, sakup ang 219 barangay. Nagresulta ang mga operasyon nga ini sa 14 ka armado nga engkwentro sa nagkalainlain nga bahin sang pungsod. Napulo'g tatlo diri nga reyd batuk sa temporaryo

nga kampo sang mga yunit sang BHB. Tigatlo ang nalista sa Quezon Province, Bukidnon kag Zamboanga kag duha naman sa Davao.

Pinakaulihi nga kaso ang reyd sang mga elemento sang 67th IB sa mga Pulang hangaway sa Mahanub, Baganga, Davao Oriental sang Abril 11. Isa ka adlaw antes sini, may ara man sang engkwentro sa Barangay Cabas-an, Aroroy, Masbate sa Bicol pagkatapos tuyuon sang isa ka platoon sang 2nd IB kag PNP nga lagson ang tim sang BHB nga sadto bag-o lang makatapos maglunsar sang kampanya nga edukasyon bahin sa Covid-19.

Pinakamadamo ang nalista sa mga barangay sa Quezon Province (29) sa Southern Tagalog, masunod sa Bukidnon (27), kag Negros Occidental (25). Sa Masbate, 24 ka barangay ang ginsakup sang mga operasyon nga kontra-insurhensya sang militar kag pulis.

Kadam-an sa mga sulrado nga

nagasulod sa mga komunidad sa kaumhan nga taga-gwa kag wala nagasuksok sang *face mask*. Sa Abra, ginreklamo sang mga residente nga pirme nadistorbo ang ila nga pagtulog dulot sang kada gab-i nga paglibot sa pito ka barangay sa banwa sang Malicbong.

Sang ulihi nga semana sang Marso, ginransak sang mga elemento sang 24th kag 69th IB ang ginadayunan sang mga gagmayan nga minero sa Barangay Guinguinabang, Lacub, Abra. Ginsunog ang ila mga kagamitan sa pagmina. Ginsunog man sang mga sulrado ang daku nga bahin sang kagulangan sa dulunan sang mga banwa sang Lacub kag Malicbong. Ginkawat kag gin-ihaw man sang mga sulrado ang ginasagod nga baka sang mga mangunguma.

Ginreklamo man sang mga residente sa Negros, Zamboanga, Misamis Occidental ang pagpamuno sang mga sulrado sang bulangan kag inuman.

Sa pahayag nga ginsumiter sang BHB-Southern Tagalog sang Abril 15, ginreport sini nga nagalab-ot na sa 157 barangay ang sakup sang mga operasyon militar sa bilog nga rehiyon. Sa Quezon pa lang, nagalab-ot na sa 105 barangay ang sakup sang mga operasyon nga kontra-insurhensya sa prubinsya. Samtang, indi magnubo sa 13 barangay ang ginaoperasyon sang AFP sa Palawan. AB

Pagpanalakay sang militar sa Kabukiran sang Pantaron

Wala sang ginakilala nga pandemya kag untat-lupok ang 10th ID sang Armed Forces of the Philippines sa pasista nga kampanya sini sa kabukiran sang Pantaron sa Mindanao. Halin Marso 24 tubtob Abril 1, naglunsar sang malaparan nga operasyon kombat ang duha ka batalyon sini (60th kag 56th IB) sa magkatambi nga mga sityo kag barangay sang Lumad sa dulunan sang Agusan del Sur, Bukidnon kag Davao del Norte.

Wala sang ginakilala nga pandemya kag untat-lupok ang 10th ID sang Armed Forces of the Philippines sa pasista nga kampanya sini sa kabukiran sang Pantaron sa Mindanao. Halin Marso 24 tubtob Abril 1, naglunsar sang malaparan nga operasyon kombat ang duha ka batalyon sini (60th kag 56th IB) sa magkatambi nga mga sityo kag barangay sang Lumad sa dulunan sang Agusan del Sur, Bukidnon kag Davao del Norte.

Sang Marso 24, mga alas-6 sang aga, gin-unahan sang Bagong Hukbong Bayan (BHB)-Bukidnon ang mga tropa sang 56th IB nga nagsulod sa kagulangan malapit sa Barangay Mandahikan sa Cabanglasan, Bukidnon para salakayin ang temporaryo nga kampo sang mga Pulang hangaway. Madamo ang napatay nga mga suldado dulot sang ginpalupok nga *command-detonated explosive* sang BHB. Sa kaakig sang militar, ginbomba sang 10th ID ang palibot sang barangay gamit ang FA-50 jet mga alas-7 sang aga. Apat ka rocket kag isa ka bomba ang ginbuhian sang *fighter jet*. Gindunganan ini sang apat nga beses nga pangbomba sang mga kanyon nga nakapwesto sa Loreto, Agusan del Sur. Pag-abot sang alas-10:30 sang aga, liwat nga naunahan sang BHB

ang yunit sang militar nga nagreimpors sa una nga grupo. Halin ala-una tubtob sa hapon, nag-umpisa nga mag-ulan ang bala sang kanyon sa palibot sang mga komunidad. Nagbagsak ang mga bomba sang 330-400 metro ang kalayuon sa mga komunidad kag nagdulot sang grabe nga kahadlok sa mga bata.

Liwat nga ginbomba sang AFP ang lugar sang Marso 27. Sa sulod sang isa ka oras, nagbuhi ini sang apat ka *rocket* kag 10 bala sang kanyon. Nagdugang ini sang anum pa ka kolum sang tropa nga gindulong sang mga helikopter. Tatlo pa nga rocket kag tatlo nga bala sang kanyon ang ginbuhian.

Ginsakup sang operasyon nga kombat ang Sityo Mindao, Barangay Manggaod kag mga sityo sang Umayan kag Magemon sa Barangay Mandahikan, Cabanglasan; Sityo Tapayanon, Barangay Gupitan, Davao del Norte; kag isa pa nga komunidad sa Loreto, Agusan del Sur.

Sobra isa-tuig nga pag-antus sa idalom sang 10th ID

Madugay na nga militarizado ang bahin nga ini sang Pantaron. Sang Marso 2019, ginpagwa sang 60th IB ang komunidad sang Tapayanon bilang “bag-o nga diskubre

nga tribu” nga “wala pa tubtob san-o man nalab-ot sang gubyerno.” Indi bale nga pila ka tuig na nga gwa-sulod diri ang mga tropa sang 67th IB, kag regular ini nga ginalight sang grupo nga paramilitar nga Alamara. Sa kamatuoran, ginpatay sang Alamara ang datu sang sityo nga si Lorendo Pocoan sang Pebrero 4, 2020.

Ginpagwa sang 10th ID ang Tapayanon bilang “bag-o nga diskubre” para gamiton ini nga “showcase” sang Regional Task Force-End Local Communist Armed Conflict. Sunud-sunod nga ginkadtuan sang mataas nga upisyal militar kag myembro sang kabinete ni Duterte ang sityo para magpakuha sang retrato. Nagpanghatag diri sang pagkaon, kwarta kag proyekto ang nagkalainlain nga ahensya sang gubyerno, kabaylo sang “pagsurender” sang mga residente kag pagsurender sang ila nga mga himo sa balay nga armas.

Antes sudlon ang erya, ginbomba kag ginkanyon sang mga pwersa sang 10th ID ang magkatambi nga sityo para siguruhon nga mangibabaw ang kahadlok sa mga nagapuyo diri. Sa report sang mga residente, nagalab-ot sa 10 bomba kag indi maisip nga bala sang kanyon ang ginpaulan diri sa panahon nga ina. Ginsulod sang 200 suldado ang sityo kag ginkampuhan ang sentro sang pamalay. Pila ka pamilya ang nagbakwit bangud diri. Tubtob sang Enero, 35 pa ka pamilya (169 indibidwal) ang wala pa nakabalik sa sityo kag nagapabilin sa atubang sang kapitolyo sa Malaybalay City. Daan nga kabahin sang Cabanglasan ang Tapayanon.

Halin sadto, ginpaidalom na sang 10th ID sa permanente nga *lockdown* ang sityo. Ginpunggan sang mga suldado ang 105 pamilya nga nagaestar diri (525 indibidwal) nga maggwa sa lugar bisan magbakal sang ila nga mga kinahanglanon. Pwersahan nga “ginpasurender” ang bilog nga komunidad, bisan ang mga bata ginapagwa nila nga mga “bata nga hangaway”. Wala ginpasugtan nga magkadto sa ila nga mga abakahan ang mga mangunguma,

“Pagpanalakay...,” *sundan sa pahina 5*

 ₱112,050 kada oras nga paglupad	MINIMUM NGA GASTO 9 NGA ADLAW NGA OPERASYONG MILITAR ₱10,578,322	 ₱470,000 kada oras nga paglupad
 ₱605,934 21 bala sang kanyon		 ₱623,288 8 rocket
 ₱1.8 M minimum nga ammunition		 ₱2.4 M kada bomba
 ₱4.45 M pagkaon, sweldo, hazard pay sang 300 sundalo		

"Pagpanalakay...", *halin sa pahina 3*

bangud "magareport" lang kuno sila sa BHB. Pwersahan nila nga ginapapila sa atubang sang detatsment kada Sabado ang mga babae nga Lumad, may bana man o dalaga, para

pilion kag himuslan. Sa madugay nila nga okupasyon sang sityo, madamo ang ginpabusong sang mga suldado kag madamo nga pamilya ang ila nga ginguba. Ginaparonda nila ang mga lalaki nga Lumad kag ginhimo nga

mga ulipon sa kampo militar bilang tagakuha sang panggatong, tagasag-ob kag gwardya sa gab-i. Ginapasuksok nila ang mga ini sang uniporme sang suldado kag pwersahan nga ginarekrut sa CAFGU. AB

Aktibo nga depensa sang BHB sa Negros kag Masbate

Madinalag-on nga depensahan sang isa ka yunit sang Bagong Hukbong Bayan (BHB) ang kaugalingon sang salakayon ini sang mga tropa sang 94th IB sa Kamuag, Barangay Carabalan, Himamaylan City, Negros Oriental sang Abril 19. Natabo ang engkwentro sa tion nga nagatigayon ang nasambit nga yunit sang BHB sang kampanya sa ikaayong lawas batuk sa Covid-19. Alerto ang mga Pulang hangaway sa mga atake sang AFP sa tunga sang gindeklarar nga pagpalawig sang Partido Komunista sang Pilipinas sa unilateral nga untat-lupok tubtob Abril 30. Tatlo sa nagaatake nga suldado ang napatay lakip ang isa ka tinyente. Apat man ang napilasan sa 30-minutos nga engkwentro.

Ginpanginwala sang BHB-South Central Negros (Mt. Cansermon Command) ang pahayag sang 303rd IBde nga "nagkuha" sang *relief goods* ang mga Pulang hangaway nga natalana para sa pumuluyo. Ginpakamalaut man sini ang paggamit sang 94th IB sang pagpanagtag sang pondo sang Social Amelioration Program agud hatagan-rason ang mga operasyon kombat sa lugar.

Sa Masbate, gintuyo sang mga pwersa sang 2nd IB kag pulis nga salakayon ang isa ka yunit sang BHB sa Barangay Cabas-an, Aroroy sang Abril 10. Pabalik na sa ila temporaryo nga kampo ang mga Pulang hangaway pagkatapos magtigayon sang kampanya nga impormasyon sa

barangay sang salakayon sila sang mga suldado. Isa ka suldado ang napatay kag siyam ang napilasan sa kontra-ambus sang BHB. Bilang balos, nang-aresto sang mga sibilyan ang mga suldado kag ginpagwa sila ang mga katapu sang BHB.

Sa nagkalainlain nga bahin sang pungsod, labi nga nag-arangkada ang mga operasyon kombat sang militar kag pulis sa paghingapos sang unilateral nga untat-lupok sang rehimeng Duterte sang Abril 15. Nagasulunod nga pagpanalakay sa mga yunit sang BHB nga nagahimo sang mga kampanya sa ikaayong lawas kag iban pa nga kampanyang masa ang nareport sa nagkalainlain nga parte sang pungsod. AB

Tatlo ka mangunguma, gin-aresto sa Masbate

TATLO KA MANGUNGUMA ANG gin-aresto sang mga tropa sang 2nd IB kag mga pulis sa Barangay Cabas-an, Aroroy, Masbate sang Abril 10. Gindakup sanday Romnick Vargas, Juan Dikino kag Alden Javier pagkatapos makaengkwentro ang isa ka tim sang mga Pulang hangaway. Ginpagwa sang mga pasistang tropa nga mga myembro sila sang Bagong Hukbong Bayan (BHB).

Sa pareho nga adlaw, ginsunog sang mga suldado kag pulis ang balay ni Basyon Meralles. Pwersahan man nga ginpalayas nila sa barangay ang mga residente nga sanday Jun Dikino kag Marven "Binoy" Grazil.

Ginpamunuan ni 2Lt. Jay Zachary Tunguia ang mga pagpang-atake.

Sa tabon sang Retooled Community Support Program, padayon nga nagalunsar sang mga operasyon kontra-insurhensya ang mga militar kag pulis sa mga banwa sang Aroroy, Mandaon, Claveria, San Pascual, Batuan, Monreal, San Fernando, San Jacinto kag Cawayan. Sakup sang mga operasyon ang

"Pagpanalakay...", *sundan sa pahina 7*

Pagbayad-utang, ginauna sangsa interes sang pumuluyo

GINPAKAMALAUT SANG PARTIDO Komunista sang Pilipinas (PKP) ang rehimeng Duterte sa paggalibad sini nga kanselahon ang pagbayad-utang sang pungsod sa mga imperyalista nga institusyon pinansyal sa atubang sang pandemya nga Covid-19.

Sa pagpakatig-a ni Department of Finance Sec. Sonny Dominguez, wala man lang magsulod sa isip nila nga himuon ini. Ini bisan pa palpak ang ila mga programa kag wala sang gintigana nga bastante nga ayuda para sa pumuluyo. Ginpahayag niya ini pagkatapos suspendihon sang International Monetary Fund ang pagbayad-utang sang 25 pungsod nga apektado sang pandemya.

Siling sang PKP, ang pusi-syon ni Dominguez nagapamatuod sa kontra-pumuluyo nga mga polisiya kag prayoridad sang rehimen. Imbes nga unahon ang kinahanglanon kag interes sang pumuluyo nga subong nahagmak sa krisis, mas ginauna sang rehimen nga ipabilin ang mataas nga pagsalig sang mga institusyon nga nagapautang agud sa sini pada-yon pa ini nga maka-utang sa palaabuton. Subong nga tuig, nagtigana ang rehimen sang P285.8 bilyon bilang pangbayad sa mga dumuluong nga utang sini. Pinakadaku diri ang magakadto sa Asian Development Bank (P37.7 bilyon) kag World Bank (P23.8 bilyon), kag sa mga gubyrno sang Japan (P22.4 bilyon), China (P1.2 bilyon) kag US (P950 milyon).

"Tatlo..." halin sa pahina 6

indi magnubo sa 24 nga barangay.

Sa isla sang Ticao, gintadtad sang bala sang mga suldao ang la-

was ni Kiko Garamay, 30, sang Marso 10. Ang biktima residente sang Barangay Rizal, Monreal. Masunod nga adlaw, ginpatay sang mga pa-

sista si Nongnong Hermosa, 50, residente sang Sityo Ilawod, Barangay MacArthur sa pareho nga banwa. **AB**

Pag-antus sang mala-proletaryo sa *lockdown*

"Duha lang magapatay sa amon: gutom o ang virus. Daw mauna pa kami nga mapatay sa gutom."

Lampas isa ka bulan na halin nga una ginpatuman ni Rodrigo Duterte ang militarista nga *lockdown* sa Luzon. Sa panahon nga ini, padayon nga nagdaku ang numero sang mga kaso sang mga nagpositibo sa Covid-19. Sang Abril 20, naglab-ot na sa 6,459 ang nalatnan sang balatian, samtang 428 na ang napatay bangud diri.

Luwang sa krisis sa ikaayong lawas, pagkalam sang suluksulok ang mayor nga ginareklamo sang pumulyo sa idalum sang *lockdown*. Nagpromisa si Duterte nga magahatag sang tubtub P8,000 sa 18 milyon nga pamilya sa idalum sang Social Amelioration Program.

Isa sa mga sektor nga labing nagaantus sa *lockdown* ang mala-proletaryo sa kasyudaran. Sila ang nagapuyo sa gutok nga mga lugar kag nagaantus sa kulang nga mga serbisyo sosyal.

Sila man ang mamumugon nga wala sang permanente nga pangabuhian kag wala sang pat-ud nga kita pareho sang mga manugtinda, drayber, barker sa dyip, labandera kag iban pa. Pareho sang mga mamumugon nga "no work, no pay," indi nila mapat-ud kon paano nila mabuhing kada adlaw ang ila pamilya bangud pigado ang ila pangabuhian. Sa subong, nagakabuhing lang sila bangud sa bulig-kaluoy kag bulig sang mga indibidwal, grupo kag institusyon.

Emar, pintor

Isa ka pintor sang balay si Emar, 39 tuig, sang isa ka kumpanya sa konstruksyon sa Metro Manila. Nagakabuhing si Emar sa sweldo nga P555 kada adlaw. Siling niya, relatibo nga maayo kag makatawo ang subong niya nga kumpanya bangud nagahatag ini sang subsidyo. Bisan pa man, nabudlayan siya nga paiguon ini.

"Mabudlay, mabudlay gihapon bisan sa panahon subong. Lain ang ginakita mo sa alawans mo nga gi-

nabaton... [indi mapun-an] ang kinahanglan ko. Lain gid nga hilway ako nga makakadto kag makatrabaho nga wala ang kalamidad."

Halin sa minimum nga P555 kada adlaw P1000 nga alawans nga hatag sang kumpanya ang ginapagu-igo ni Emar kada semana. Wala siya nalakip sa mahatagan sang ayuda halin sa estado bangud wala siya sa listahan sang "pinakaimol sa imol" sang Department of Social Welfare and Development.

Sandig sa una nga pagsulundan sang ahensya, wala nalakip sang ayuda ang mga pamilya nga may isa ka myembro nga nagatrabaho. Isa ka pamilya gid lang ang ginahatagan kada isa ka bubong, bisan pa nga 2-3 pamilya ang nagapuyo diri.

Suno kay Emar: "Dapat tani mahatag [ang Social Amelioration Program] sa mga nagakinahanglan. Bangud ako, bisan may trabaho ako, kinahanglan ko gihapon ina, tani indi nila pagpilion. Kinahanglan kon ano ang ginhambal, ina man ang ihatag nila sa tawo. Bangud kon indi ini ang nagakatabo, nga kuhaon pa namon ina, sila man ang nag-*declare* sina. Bangud kon maayo ang panahon, indi mo kinahanglan makigibanggi sa P8,000, P5,000 nga ina."

Joel, 35, drayber sang dyip

Labing apektado ang pangabuhian sang drayber sang dyip nga si Joel, 35 tuig ang edad. May asawa kag tatlo ka anak si Joel. Ang

Diin ang ayuda?

Sandig sa report nga ginpagwa ni Duterte sang Abril 20, ara sa 4 milyon pa lang sa 18 milyon nga imol nga pamilya ang ginahatagan sang subsidyo sa idalum sang Social Amelioration Program.

"Pag-antus..." sundan sa pahina 8

Protesta sang mamumugon para sa sweldo, kasiguruhan kag proteksyon

NAGALAPNAG SA nagkalainlain nga bahin sang kalibutan ang mga protesta sang mga mamumugon para sa dugang nga sweldo, kasiguruhan sa trabaho kag proteksyon sa ila mga lugar sang pagtrabaho. Ini sa tunga sang mga balita sang paglapta sang Covid-19 sa mga pabrika kag negosyo nga nagapabilin nga bukas bisan nagapanghalit ang pandemya.

Sa US, nagprotesta ang mga mamumugon sang Amazon, Wholefoods kag Instacart sadtong Marso agud iduso nga hatagan sila sang matarung nga sweldo, dugang nga *hazard pay* kag *personal protective equipment*. Pangunahon nga negosyo sang Amazon kag Instacart ang pagbaligya kag delibero sang mga suplay diretso sa puluy-an o upisina sang mga nagabakal. Nagakita ang mga ini sang binilyon subong nga nakakwarantina ang sangkatlo sang pumuluyo sa kalibutan. Ang Wholefoods isa ka daku nga tindahan sang pagkaon nga ginapanag-iyahan sang Amazon. Tanan sila klasipikado nga “esensyal” sang negosyo kag ginatugutan nga magpabilin nga bukas sa panahon sang pandemya. Linibo pa nga iban nga mamumugon nga Amerikano ang naghimo sang ululupod nga mga paghulag para iduso nga hatagan sila sang nagakaigo nga proteksyon pagkatapos maanunsyo sa publiko nga madamo na nga mamumugon ang natapatay bangud sa Covid-19.

May mga paghulag man sa bodega sang Amazon sa Italy kag mga kumpanya sang US sa Mexico. Sa Brazil, nagwelga ang mga duktor kag nars agud pangayuan ang nagakaigo nga gamit pangproteksyon. Ini man ang ginaduso sang mga nagaprotesta nga obreros sa India, Burma kag Australia. AB

Kabutigan sang 8th ID

Wala sang untat ang pagbalay sang AFP sang himu-himo nga mga estorya para hatagan sang rason ang kampanya nga kontra-insurhensya sini sa panahon sang pandemya nga Covid. Isa sa pinakadaku nga kabutigan sini ang pahayag sang 8th ID nga “nagpang-agaw” ang mga Pulang hangaway sang ayuda sa Sityo Bangon, Guinmaayohan sa Balangiga, Eastern Samar sang Abril 7.

Ginpanginwala mismo sang mga upisyal sang banwa ang kabutigan nga ini. Suno sa report sang Eastern Samar News Service sang Abril 11, mismo ang mga upisyal lakip ang meyor, upisyal nga nagapanghatag sang ayuda kag bisan ang hepe sang pulis ang naghambal nga wala sang natabo nga amo nga insidente.

Sa pihak sini, ginpilit gihapon sang 8th ID ang estorya. Sang Abril 13, ginpwera sini ang lokal nga gubyrno sang Balangiga nga maghimo sang resolusyon nga nagkunderar sa aksyon sang BHB. Bisin pa man, nagbalibad ang mga upisyal diri sa ginapilit sang militar nga “nagpamwersa” o “nagpangawat” ang mga Pulang hangaway kag ginhambal nga “nagkuha lang ang mga ini sang relief goods”.

Samtang, ginagamit sang AFP bilang tapalan sa kontra-insurhensya ang pagpanghatag sang ayuda. Sa Sorsogon, ginapamilit sang 31st

IB nga nagaokupar sa isa ka barangay sa Bulusan nga sila ang magpanghatag sang mga *relief goods* nga nakalap sang mga upisyal sang barangay. Ginplano sang mga suldado nga kuhaan sang retrato ang mga benepisyaryo kag pagwaon nga mga suldado ang nagabulig. Nagbalibad ang mga upisyal sang barangay nga ihatag ang natipon nga ayuda kag sa baylo ginkumprontar ang mga suldado.

Kabaliskaran ang natabo sa Bukidnon. Hungod nga wala ginhatagan sang ayuda ang 25 barangay kag komunidad sang Lumad sa Cabanglasan kag San Fernando bangud ginakabig ang mga ini sang AFP nga mga base sang BHB. Antes ang pandemya, gingamit sang NTF-ELCAC ang mga lugar nga ini bilang “showcase” sang programa nga E-CLIP. Sa baylo nga ayuda, dugang nga pag-istrikto ang ginapatuman sang mga suldado sa lugar. AB

“Pag-antus...,” halin sa pahina 7

Mayorya (3.7 milyon) sa ila daan na nga nakabaton sang subsidyo sa idalum sang programa nga 4Ps. Bangud sa magamo, pabudlayan kag mahinay nga proseso sang distribusyon, masobra 600,000 (4.5%) pamilya pa lang sa target nga 13.4 milyon nga pamilya nga indi benepisyaryo sang 4Ps ang nakabaton sang ayuda. Halos wala nagabag-o ang numero nga ini kumparar sadtong nagligad nga semana. Sang Abril 17, may 2.3% pa lang sa ginatantya nga 5 milyon mala-mamumugon sa kasyudaran ang nahatagan sang ayuda. Samtang ara sa 9% (40,000) sa 435,000 drayber ang nahatagan sang subsidyo.

Samtang, ginsuspendir sang DOLE ang ayuda pinansyal sini sa mga mamumugon sang Abril 17 ba-

ngud naubos na kuno ang pondo. Sa 10.7 milyon nga mamumugon, 321,975 lang ang plano nga ayudahan sang DOLE, kag 237,653 pa lang ang ginreport nga nahatagan.

Hayag ang pagkatuso kag butigon sang rehimeng Duterte sa distribusyon sang pondo halin sa Social Amelioration Program. Hungod nga ginapabudlayan sini ang mga imol paagi sa pagpangayo sang tuman kadamo nga rekisitos. Imbes nga pasimplehon ang proseso para sa madasig kag mamagan nga distribusyon sang pondo, ginapit kag ginabasol pa sila sang rehimen. Pagpang-aresto kag pamahug nga pagpatay ang sabat sini sa mga nagareklamo.

Lampas 136,000 na ang ginsita, ginsilutan o gin-aresto sang mga

“Pag-antus...,” sundan sa pahina 9

"Tatlo..." halin sa pahina 6

pulis bangud kuno sa paglapas sa mga pagsulundan sang kwarantina pareho sang *curfew*, iligal nga "pagtililipon" kag *social distancing*. Isa ka 68-anyos nga lalaki ang ginluthang sang mga pulis sa isa ka tsekpoynt sa Agusan del Norte sang

Abril 6 bangud sa pagsupak kuno sa *lockdown*.

Kontra-pumuluyo ang militarista nga *lockdown*. Ini bangud wala sang nakalatag nga proseso para sa madasig kag malaparan nga pagpanagtag sang ayuda, wala sang serbisyo medikal para sa tanan, kag

wala sang *mass testing*. Bangud man sa mga kundisyon nga si Duterte mismo ang nagahimo sang dugang nga kapigaduhon, indi malayo nga magabangon ang mga mala-mamumugon pareho kanday Emar kag Joel agud patalsikon siya sa pwesto. AB

Gagmay nga pondo, pag-istriktong sa sektor sang mangunguma

Indi magnubo sa 26 ka prubinsya sa Visayas kag Mindanao ang nagdeklarar sang tagsa-tagsa nila nga *lockdown* kadungan sang ginpanaog sa Luzon sang rehimeng Duterte. Gindumilian sa mga lugar nga ini ang pagbyahe sang mga tawo kag produkto nga nagresulta sa pagkaparalisa sa komersyo kag baligyaanay. Bangud madamo sa mga nag*lockdown* mga sentro sang komersyo kag baligyaanay sang mga rehiyon kag prubinsya, apektado pati ang mga lugar nga wala nagdeklarar sang *lockdown*.

Minilyon nga mangunguma kag mamumugon sa uma ang nadulaan sang kita bangud sa mga *lockdown*.

Nagalab-ot na sa 700,000 mamumugon sa mga asukarera kag 75,241 mamumugon sa uma sa tubuhan ang wala sang kita bangud sa pagsara sang mga pabrika kag asyenda. Lakip diri ang Sugar Milling Corporation kag Crystal Sugar Company, Inc. sa Bukidnon nga ginpasara sang lokal nga gubyrno halin Marso 27 tubtub Abril 26. Apektado diri ang 10,000 mamumugon kag 10,000 nga nagatrabaho sa gamay nga tubuhan. Linibo nga mamumugon sa uma sa Negros ang nagaantus sang temprano nga Tiempo Muerto sang mag-untat ang mga operasyon sang mga tubuhan kag asukarera diri. Sa pihak sini, ara sa 6% lang sa mga mamumugon sa uma sa tubuhan ang nahatagan sang ayuda sang rehimen.

Gagmay lang sa ginatanyag nga ayuda sang Department of Agriculture (DA) ang nakalab-ot sa ila. Bisan ang pautang sini limitado sa 300,000 o 3.7% lang sang kabilugan nga numero sang mangunguma kag mangingisda.

Ginabarat nga ayuda

Suno sa Kilusang Magbubukid ng Pilipinas (KMP), nagalab-ot sa

P62.69 bilyon ang badyet sang ahensya para sa tuig 2020. Sa kabilugan may ara ini nga P93 bilyon kon ilakip ang P31-bilyon nga pondo nga ginapangayo sang DA sadtong Marso 25. Sinselyo lang ang direkta nga mabaton sang mga mangunguma halin diri. Halos 90% sang badyet *lumpsum* kag natalana sa mga proyekto nga wala sang gilayon nga epekto sa gutom kag naputo nga mangunguma. Sa report ni Duterte sang Abril 20, 52,000 pa lang sa target sini nga 591,246 nga mangunguma sa palayan ang nakabaton sang subsidyo sa P3 bilyon nga pondo sang Social Amelioration Program. Wala sang ginlatag nga proseso ang ahensya kon paano makuha sang mga benepisyaryo ang nagakaigo sa ila nga ayuda.

Suno pa sa DA, may 300,000 man nga imol nga mangunguma ang nakabaton sang tig-P5,000 sa idalom sang Rice Farmers Financial Assistance Program nga ginadumalahan sang Land Bank. Pero bisan pa tingubon ang mga benepisyaryo, malayo gihapon ini sa pangkabilugan nga 9.7 milyon nga mangunguma, mamumugon sa uma kag mangingisda nga nagakinahanglan sang gilayon nga bulig.

Napun-an sang korapsyon ang

pagpanagtag sang ayuda. Nagalapnag ang mga reklamo sa daw arbitraryo nga pagpanagtag kag masibod kag makatalaka nga proseso. Sa isa ka banwa sa Camarines Sur, ginabuhinan sang P1,400 ang P5,000 ayuda sa mga *senior citizen* bangud pangbakal kuno ini sang mga bulong, bugas kag sardinas nga wala man nila nabaton.

Wala man ginahatagan sang ayuda ang mga may edad nga upod nila ang mga anak nga nagatrabaho, o bisan pa ang mga anak nila wala man sang trabaho. Pati ang mga nagatrabaho sa mga *grocery*, bangko kag iban nga establisyemento sa syudad nga indi rehistrado nga residente indi man mahatagan.

Pasista nga paantus

Paantus man sa pangabuhian sang mga mangunguma kag mamumugon sa uma ang pagpatuman sang *curfew* kag mga tsekpoynt sa kaumahan nga nagalimitar sa ila mga hulag sa pagdul-ong sang mga produkto, pagpanguma kag pagpangisda.

Sa pila ka banwa sa Ilocos, ginapabayad sang P50-80 ang mga residente para sa isa ka adlaw nga paglagaw. Bangud sa *curfew*, limitado ang oras sa pagtrabaho sang mga mangunguma sa Cagayan Valley kag Lower Kalinga.

Wala ginapaagi ang mga ani nga utanon sang mga mangunguma sang Upper Kalinga, Benguet, Ifugao kag Mountain Province. Sa Tinoc, Ifugao, napilitan ang mga mangunguma nga dali-dali nga anihon ang ila mga utanon pagkaligad nga ipatuman ang *lockdown* sang lokal nga gubyrno. Halos 100,000 tonelada nga utanon ang kinahanglan nga ibaligya sa sobra kanubo nga bili antes masamad ang mga ini. AB

Paghalong, maayo nga paghanda batuk sa Covid-19 sa kaumhan

Madali nga maglapta ang Covid-19 sa mga syudad kon sa diin nagaginu-tok kag hugot ang angtanay sang mga tawo. Pero indi malayo nga maglapta man ini sa ulihi sa mga komunidad sa kaumhan. Ini bangud sa pag-wa-sulod sang mga mangunguma agud magbaligya sang ila produkto o mag-bakal sang ila kinahanglanon. Nagasulod man ang mga nagapamuhunan kag mga nagatrabaho sa mga minahan, plantasyon kag iban pa nga empresa.

Sa isa ka bahin, ginatantya sang mga eksperto nga indi pareho kada-sig ang paglapta sang Covid-19 sa kaumhan kumparar sa mga syudad bangud manubo ang lebel sang kon-sentrasyon o pagginutok sang mga tawo sa ila mga lugar. Sa pihak nga bahin, mangin mas mabudlay kag posible mas makamamatay ini ba-ngud mas malayo nga atrasado kag limitado ang mga pasilidad medikal diri. Abiso nila, ang pinakamaayo nga paghanda para sa pandemya amo ang pagsunod sa ginalatag na nga mga tikang sang institusyon medikal. Lakip diri ang pagmentinar sang personal nga paglimpyo, pag-

mentinar sang husto nga distansya sa kada isa, paglikaw sa matawo nga lugar kag sa mga tawo nga na-latnan na, pagkonsulta sa duktor o mamumugon sa ikaayong lawas kon nagabatyang sang mga sintomas, kag permi nga pagsunod sa mga naga-kalatabo sa lokal kag pungsod.

Pero luwas sini, kinahanglan man nga ihanda ang imprastruktura sa ikaayong lawas sa mga baryo. Lakip diri ang pagsiguro sang bastante nga suplay sang gamit kag bulong, pag-areglo sang nagakaigo nga pasilidad, paghanas sang mga mamumugon medikal kag paglatag sang maayo nga sistema sang komunikasyon.

Sa subong, limitado, kon may ara man, ang suplay kag mga gamit para sa anuman nga epidemya o kalami-dad sa kaumhan. Tanan nga kina-hanglanon nga kagamitan medikal pareho sang *face mask* kag iban pa nga *personal protective equipment, disinfectant* kag iban pa magahalin sa mga syudad nga una nga nagaekspe-rensya sang kakulangon. Labi nga wala sang suplay sa mga baryo sang mga bulong nga mahimo gamiton sa mga pasyente nga nagpositibo.

Limitado man ang kahanasan sang mga mamumugon medikal. Suno sa estadistika sang estado, sa abereyds isa ka duktor lang ang natalana sa isa ka *health center*, katuwang ang abereyds nga duha ka nars kag lima ka komadrona para sa tanan nga barangay sa isa ka banwa. Masami nga mga nars o ko-madrona ang nagatawo sa mga ba-rangay *health center* para magha-tag sang pinakabasehan nga serbi-syo sa mga nagabusong, mga gag-may nga bata kag mga tigulang. Wala sang programa para hanason sila agud makatuwang sa malaparan nga *testing o screening, monitoring* kag *contact tracing*, kag serbisyo sa mga *isolation unit*.

Wala sa katunga sang tanan nga barangay sa pungsod ang may *health center*. Sadtong 2017, ara sa 20,216 lang ang mga *health center* sa bilog nga Pilipinas. Sa mga may ara, ku-lang gid katama ang mga pasilidad. Wala ini sang mga kama para sa mga nagabalatian. Wala man sang natu-kod nga *isolation unit* para sa mga kinahanglan nga pagtuhay sa mga pasyente nga may makalalaton nga balatian. Malayo, kag masami wala sang nagakaigo nga sistema sang transportasyon pakadto sa mga ospital, klinika kag laboratoryo.

Problema man ang sistema sang komunikasyon kag ang gilayon nga pagpaabot kag pagpalapnag sang nagakaigo nga impormasyon. Na-galapta ang sala nga impormasyon nga masami may duag pulitika, ku-no-kuno o di-siyentipiko nga mga bulong.

AB

Malaparan nga pag-empleyo sang mga nars, ginduso

GINDUSO SANG FILIPINO Nurses United nga dapat gilayon kag malaparan nga pag-empleyo kag paghanas sang mga nars kag indi lang pagkuha sa ila bilang mga boluntir ang ipatuman sang rehimeng Duterte para mapunggan ang krisis nga dulot sang pandemya nga Covid-19. May ara lang 90,308 nars sa bilog nga pungsod, kadam-an nakakonsentrar sa Metro Manila. Mga 31,000 lang sa mga ini ang ara sa mga pangpubliko nga ospital. Tuman ka kulang ang numero nga ini bisan antes pa maglapta ang sakit nga Covid-19.

Dapat hatagan sang matarung nga sweldo, mga benepisyo kag kasi-guruhan sa trabaho ang mga nars. Dapat himuon na nga regular ang lini-bo nga mga nars nga nagapabilin nga kontraktwal sa mga pribado kag pampubliko nga ospital.

Suno sa report sang World Health Organization, may ara nga 536,331 nga rehistrado nga nars sa Pilipinas sining 2020. Ara sa 200,000 sa ila ang wala sang trabaho. Madalom ini nga bubon nga maku-haan sang mga propesyunal nga mamumugon sa ikaayong lawas. Kaa-ngut sini, ginduso sang grupo nga indi kinahanglan, kag indi nagakada-pat, nga dumilian sang rehimen ang mga nars kag duktor nga magkadto sa iban nga pungsod sa panahon sang pandemya. Lapas ini sa ila nga ki-namatarung nga magbyahe kag magtrabaho. Dapat sila nga suportahan sa panahon sang pandemya bangud indi lang sila mawad-an sang kita, wala man kasiguruhan kon makabalik pa sila sa tagsa nila ka mga ospital.

Dugang diri, dapat hatagan pagtamod ang pagpataas sang sweldo, kasiguruhan sa trabaho kag mga benepisyo ang madamo nga boluntir sa mga barangay *health center*, ang mga *frontliner* sa kaumhan. Sa subong, pinakamataas na nga mabaton sang isa ka boluntir diri ang P4,000/bu-lan. Ang iban pa nga mga boluntir, labi na sa mga malayo nga baryo, na-gabaton lang sang P50 tubtob P150 kada bulan.

Pagpangdakop, pagpamomba sa panahon sang krisis sang Covid-19

Bisan sa panahon sang krisis sa ikaayong lawas dulot sang paglapta sang Covid-19, wala sang untat ang mga pwersa sang estado sa mga paglapas sa tawhanon nga kinamatarung. Sining Abril 6-19, indi magnubo sa 19 mangunguma ang gin-aresto sa nagkalainlain nga bahin sang pungsod. May isa ka mangunguma ang ginpatay, samtang isa ka komunidad sa Mindanao ang ginbomba sa mga adlaw nga ini.

Natublag ang mga residente sang Sityo Kapanal, Barangay Gasi sa Kiamba, Saranggani sang alas-5 sang aga, Abril 19, sang gulpe lang maghulog sang indi magnubo sa apat ka bomba ang isa ka eroplano nga pang-away sang AFP malapit sa ila nga komunidad. Nagdulot ini sang dugang nga kahadlok sa mga residente labi na nga okupado sang 27th IB ang ila nga sityo. Madugay na nga ginalight sang mga tropa sang AFP ang Gasi kag kaiping nga mga barangay. Sa subong may 300 tropa sang AFP sa lugar. Sakop sang plantasyon sang Lapanday Corporation ang Kiamba kag mga katambi sini nga banwa.

Sa Miag-ao, Iloilo, ginpatay sang 61st IB sang Abril 18 si John Farocillin, pangulo sang Alyansa sang Mangunguma sa Miag-ao kag myembro sang konseho sang Pamanggas. Yabi nga lider si Farocillin sa mga paghimakas sang mga mangunguma sa isla.

Antes sini, 12 sibilyan, lakip ang lima ka menor de edad, ang gin-aresto sang mga elemento sang 61st IB sang Abril 14. Sila mga residente sang Barangay Igpanulong, Sibalom, Antique, nga sadto nagapangita sang dugos para mabaligya. Ginpanginwala sang kumand sang BHB sa Southern Panay (Mt. Napulak Command) ang kabutigan sa isa ka engkwentro nadakop ang nasambit nga mga sibilyan. Siling sini, wala sang natabo nga inaway sa lugar.

Sa Butuan City, gindakop sang mga suldado kag pulis si Proceso Torralba sa Purok 3, Barangay Bonbon sang Abril 11. Si Torralba o Tatay Sisoy presidente sang Unyon sa Mag-uuma sa Agusan del Norte kag tatlo ka dekada na nga nagahimakas para sa kaayuhan sang mga mangunguma. Lakip si Torralba sa listahan

sang mga indibidwal nga naimbolbar sang AFP sa reyd sang mga Pulang hangaway sa isa ka detatsment sa Agusan del Sur sang 2018. Ginpasakaan siya sang himu-himo nga kaso nga *kidnapping* kag *serious illegal detention*.

Duha man ka mangunguma ang gindakop sang mga pwersa sang estado sa Southern Tagalog kag ginpagwa nga mga nagsurender nga upisyal sang BHB. Gin-aresto sanday Lamberto Asinas sa Barangay Bundukan, Nasugbu, Batangas sang Abril 16; kag si Nomeriano Fuerte sa Barok Perlas sa Sityo Tagbakin, Magsaysay, General Luna, Quezon Province sang Abril 13.

Sa Nueva Vizcaya, gin-aresto sang mga pulis si Ronaldo Pulido, pangulo sang Alyansa ng Novo Vizcayano para sa Kalikasan sang Abril 6. Gindungan ang pagpangdakop sa pagbungkag sa barikada sang mga residente batuk sa operasyon sang OceanaGold. Gilayon man siya nga nahilway sa masunod nga adlaw dala sang pagduso sang iya nga kasimaryo. AB

Produksyon sang langis, ginbuhinan

PAGKATAPOS NGA PWERSAHON KAG ginpahog ni US Pres. Donald Trump, nagsugot sang Abril 12 ang Organization of Petroleum Exporting Countries (OPEC), Russia kag iban pa nga mga pungsod nga nagaprodyus sang langis nga pagamayon ang ila produksyon sang 10% o 9.7 milyon nga bariles/adlaw halin Mayo tubtub Hunyo. Ang nasambit nga pagbuhin ang pinakamataas nga narekord sa kasaysayan.

Katuyuan sang pagbuhin nga pungan ang pagtibusok sang presyo sang langis sa pangkalibutanon nga merkado dulot sang pandemya nga Covid-19. Labi nga nagtibusok ang demand para sa langis kadungan sang paguntat sang operasyon sang mga pabrika kag empresa sa nagkalainlain nga bahin sang kalibutan. Bunga sini, nagtibusok sa abereyds nga presyo sang krudo nga langis sadtong Marso pakadto sa \$20.09 kada bariles, pinakamanubo halin 2002. Nagresulta ini sa pagbagsak sang kita sang higante nga mga kumpanya sa langis. Naputo ang mga kumpanya sa langis labi na sa US kon sa diin manubo pa sa \$30/bariles ang presyo sang krudo sa pangkalibutanon nga merkado. AB

Anay kongresista kag mga boluntir, gin-aresto sa Bulacan

GIN-ARESTO SANG MGA pulis sanday Ariel Casilao, anay tiglawas sang Anakpawis Partylist, kag 12 iban pa nga boluntir kag residente sa Norzagaray, Bulacan sang Abril 19. Nakatalana nga manghatag sanday Casilao kag upod niya nga lima ka boluntir sang ayuda para sa mga mangunguma sang balabagan sila sa isa ka tsekpoynt mga alas-10:15 sang aga.

Gindala sila sa istasyon sang pulis sa Norzagaray upod ang pito ka residente nga magabaton tani sang ayuda. Pagkatapos nga ihunong sang duha ka oras, gindul-ong sila sa Bulacan Police Provincial Office sa Malolos. Gin-akusahan sila nga nagaplano nga maghimo sang rali kag ginpasakaan sang kaso nga sedisyon.

Ginapakita sang pag-aresto ang tiko nga prayoridad sang rehimen sa panahon sang pandemya, kag kawad-on sini sang pagkabalaka sa pag-antus sang pumuluyo. Ini ang kahimuan sang National Task Force to End Local Communist Armed Conflict nga ginapamunuan sang mga heneral ni Duterte.

Madugo nga kinagamo dulot sang ekspansyon sang plantasyon

Pagpang-agaw sang isa ka higante nga agribisnes sa kadutaan sang mga mangunguma nga Tiruray kag Moro ang ginhalinan sang madugo nga kinagamo sa Barangay Kalamongog sa banwa sang Lebak, Sultan Kudarat.

Nagalab-ot sa isa ka libo nga residente sang barangay ang nagbakwit bangud sa paglupok sang inaway sang Marso. Sa baylo nga ayuda, mga pwersa sang 6th IB kag PNP ang ginpadala sa lugar para siguruhon kuno ang seguridad diri. Natabo ini sa tunga sang krisis nga ginaatubang sa panahon sang *lockdown*.

Nagsingki ang kinagamo sa lugar bangud sa pagpasilabot sang Lapanday Foods Corporation, isa ka higante nga kumpanya nga ginapanag-iyahan sang pamilya Lorenzo. Daku nga burgesyia kumprador ang pamilya Lorenzo kag kilala sa ila nga pagpakig-ayuhay sa sin-o man nga ara sa poder. Masobra isa ka tuig nga umpisa na nga ginsuguran sang kumpanya ang operasyon sang plantasyon sang saging sa nasambit nga lugar. Gintiplang sang kumpanya ang pila ka mga residente nga ibaligya o indi gani paarkilahan ang ila nga mga duta kabaylo sang balor nga mabaton kag pangako nga tra-

baho. Pero indi tanan nakumbinse kag may pila sang mga daku nga pamilya ang nagpamatok sa pagsulod sang plantasyon.

Nagtalana ang plantasyon sang mga armado nga gwardya nga suportado sang AFP. Ginhatagan man sang trabaho ang pila nga nagapabor sa ila nga operasyon. Ginsulsulan ang mga ini sang kumpanya para bawion ang mga duta nga madugay na nga ginatalauma sang pila nga nagapamatok bilang kabahin kuno sang ila nga ginaangkon nga duta sang katigulangan.

Nagmadinalag-on ang kumpanya nga paaway-awayon ang mga residente. Mas nagsingki pa ang gamo pagkatapos patyon sang nagligad nga tuig ang sadto kapitan sang barangay nga si Diosdado M. Eleazar nga kilala nga nagapamatok sa pagpalapad sang plantasyon. Ginpahayag sang mga residente nga mga armado nga maton sang kumpanya ang may kahimuan sang kri-

men apang wala sang ginhimo ang lokal nga gubyrno kag PNP para dakpon kag pasabton ang mga kriminal.

Nagbulos sa pwesto ang una nga kagawad nga si Hairudin Tato Gubel nga isa man nga kritiko sang plantasyon. Ginpatay man siya sang mga maton sang kumpanya sang Marso 17. Nagbulos bilang temporaryo nga nagapamuno sang barangay si Nolasco Zamora Ado, isa ka tinawo sang kumpanya.

Ginapagwa nga inaway kuno sang mga Tiruray kag Moro ang nagakatabo sa Kalamongog. Sa isa ka interbyu sa radyo, mabaskog nga ginpasibangud ni Nolasco Ado, OIC sang barangay, sa mga pamilya ni Hairudin Tato Gubel ang insidente nga pagpaniro sang Marso 25 sa Sityo Kiatong. Ginduso man niya nga pulitikal ang motibo sang natabo nga kinagamo.

Nagakabalaka ang mga mangunguma diri nga kon magasingki pa ang kinagamo mapilitan sila nga magbakwit kag sigurado nga dalayon na nga makuha sang kumpanya ang ila nga duta. AB

Petisyon para hilwayon ang mga bulnerable nga bilanggo pulitikal, ginpasaka

Para iduso ang madasigan kag madamuan nga paghilway sang mga bulnerable nga bilanggo pulitikal sa panahon sang pandemya nga Covid-19, nagpasaka sang pormal nga petisyon sa Korte Suprema ang ila nga mga pamilya sang Abril 8. Sa umpisa pa lang sang paglapta sang sakit, mabaskog na ang panawagan nga hilwayon ang mga bilanggo, bisan temporaryo, ang may edad, may sakit, nagabusong kag nagapasuso. Sila ang pinakabulnerable sa makamamatay nga bayrus. Lakip sa ila ang 23 bilanggo pulitikal nga nakadetine base sa himu-himo nga mga kaso.

Imposible nga masunod ang “social distancing” sa mga kulungan bangud sa kahimtangan nga grabe kagutok kag limitado ang natalana nga gamit-sanitasyon. Sa kulungan sang mga bilanggo nga pulitikal sa Bicutan, nagaginutok ang 4-5 tawo sa selda nga may kadakuon nga 2x4 metro. Indi lang pila sa ila ang bul-

nerable sa sakit bangud may edad na kag nagabatyag na. Lakip diri ang mga kroniko nga ginabatyag nga natumod nga madali nga matapikan sang *coronavirus*, pareho sang diabetes, *hypertension* kag hapo.

Labi nga makaluluoy ang ila nga kahimtangan sang ipapanaog ni Rodrigo Duterte ang militarista nga

lockdown. Sa isa ka panahon, ginpahanugutan pa ang mga pamilya sang mga detenido nga magpadala sang pagkaon kag bulong nga ginapadala nila paagi sa salakyan sang Bureau of Jail Management and Penology (BJMP). Kon mag-istrikto pa ang estado, magaatang ang serbisyo nga ini. Sa sulod sang bilangguan, duha ka beses lang makakaon ang mga bilanggo.

Indi tanan nga mga bilanggo mahatagan sang “mask”. Tuman ka daku ang posibilidad nga malatnan ang mga bilanggo engkaso may ara sang magbalatian sang Covid-19. Sa kamatuoran, siyam ka bilanggo na ang nagpositibo sa sakit sa Quezon City Jail. Siyam pa ang ginasuspetuhan nga nalatnan man kag kinahanglan nga ihamulag. AB